

CATALIJN CLAES

Een erfgenaam
voor Deo Gloria

UITGEVERIJ GLB
DEVENTER

Vroeg in januari, buiten vriest het dat het kraakt, binnen in een flauw verlichte kamer, ligt Iet Bartels op een vlug-vlug neergeworpen kermisbed en lijdt het leed aan een vrouw opgelegd: ‘Met smart zult gij kinderen baren.’ Haar lichaam kromt zich in barensweeën, een snerpende pijnscheut doet haar naar adem happen, zweetdruppels staan op haar voorhoofd, ze lijdt pijn, de geboorte gaat niet vlot.

Moeke Kooy – de vroedvrouw van het dorp – wist met een doekje het klamme zweet van Iets voorhoofd en mompelt: ‘Arme sloer, de kerels hun pleziertje en wij de pijn...’

Maar er komt nog iets bij: Iet Bartels is een knappe, vlotte meid, die in de kraam ligt, en misschien een ietsje te vlot, want van wie? Er wordt gefluisterd, namen worden genoemd, want Iet is een warmbloedige vrouw, dus... Maar Iet zelf gaat er met opgeheven hoofd aan voorbij, want wat weten zij ervan?

Nu is die hooghartigheid nergens te vin-

den, ze kromt, lijdt, schreeuwt als een dier in stervensnood, maar het kind komt niet. Uitgeput, met gesloten ogen ligt ze achterover in de kussens.

‘Kind toch... kind toch...’ mompelt Moeke, die er zenuwachtig van wordt, en al nam Iet Bartels het met de liefde niet zo nauw, zo’n kraambed mag je geen vrouw toewensen. Ze schuift haar arm onder Iets schouders, heft haar hoofd een ietsje omhoog, houdt een beker aan haar lippen.

‘Hier, kind, drink een beetje water.’

Donkere ogen waarin een dankbare blik, een zachte fluistering: ‘Dank je, Moeke.’

‘Geen dank, kind.’ Ze zet de beker neer, schudt het hoofdkussen wat op. ‘Ligt het zo beter?’ Ze haalt een washandje over Iets gezicht. ‘Frist het wat op, kind?’

‘Ja, Moeke.’

Een hand op haar voorhoofd, een streling door haar haren: ‘Het komt wel goed, kind.’

Een hulpeloze en angstige blik: ‘U bent de enige hier die naar me omkijkt.’

Hoe goed begrijpt Moeke de strekking van die woorden. Ze stopt een los gesprongen haarlok onder het gehaakte haarnetje en zegt: ‘Jezus sprak: “Hij die zonder zonden is, werpe

de eerste steen,” en daar houd ik me aan.’

En Iet Bartels, met heel haar gedachten bij zichzelf, zegt: ‘Dus u praat nooit kwaad over een ander?’

Het gezicht van de bijbelvaste Moeke trekt een beetje strak wanneer ze zegt: ‘Er staat geschreven: “Plaats een wachter voor mijn mond.” Maar ook ik glij wel ’s uit, vooral als je in het vuur van het gesprek wordt meegetrokken.’ Want in al die maanden dat Iet Bartels zo liep, was roddel en achterklap niet van de lucht, want eenmaal een schandvlek op een vrouw, da’s niet meer af te wassen, en Iet zelf deed er het zwijgen toe, en droeg haar hoofd hoog.

Moeke schommelt in haar breedte heen en weer tussen de tafel en het kermisbed, en laat haar gedachten gaan over de jonge vrouw die – zoals de vrome kwezels hier in het dorp zeggen – niet tussen het loophek bleef, en dan... Ja, wie niet horen wil en die regels aan zijn laars lapt, gaat er meestal aan onderdoor, en dan word je met de vinger nagewezen en is het afwachten of er hier of daar nog een ‘ouwe’ Jozef voor je opduikt, en dat ziet zij, Moeke, voor Iet Bartels niet zitten, die haar eer niet hoog kon houden, en haar rokken niet

naar beneden.

Maar Iet zegt: 'Het is mijn leven, en aan niemand hoef ik verantwoording af te leggen.'

Da's sterk gesproken voor een vrouw die een scheve schaats heeft gereden. En al is het tegen haar, Moekes, zuivere gevoelens in, in stilte bewondert ze Iet wel een beetje, want ondanks het onheil dat ze over zich heeft afgeroepen, zit er karakter in die meid, en een van die kerels hier in het dorp moet toch de vader van dit kind zijn, maar het sterke geslacht zwijgt, en ook Iet houdt de lippen stijf op elkaar.

Een zacht gekreun dat uitschiet in een felle kreet van pijn. Bezorgd buigt Moeke zich over Iet heen, schudt meewarig haar hoofd en zegt: 'O... kind, de kerel die jou dit aandoet, verbreek het zegel van het zwijgen toch.'

Iet Bartels schudt haar hoofd, een grimmig lachje glijdt over het pijnlijke gezicht onder de warreling van de wilde, zwarte haren. Moeke dringt aan: 'Kind, neem me toch in vertrouwen, misschien kan ik je tot steun zijn, straks sta je er met alles alleen voor.'

Iet bijt op haar lippen, houdt een kreet in en zwijgt, en Moeke staat zich te verbijten, die halsstarrigheid van die meid, en die kerel

die haar dit aandoet. Plotseling valt ze driftig uit: ‘Die fielt, die...’

Maar Iet valt haar in de rede: ‘Dat mag u niet zeggen, Moeke, hij is geen fielt en al zou ik het je vertellen, je zou het niet begrijpen.’

‘Welja, verdedig hem nog maar, dwaas kind dat je bent! Wat? Krijg je kramp in je benen? Hier, een kussen voor in je knieholte en deze achter je rug, dan heb je wat stevigs. En nu persen, meid. Wat, heb je geen puf? Proberen en persen, des te eerder heb je het gehad. Ja, kind, het gaat er lachende in en het komt er huilende uit... Niet verslappen, persen!’

‘Jij hebt makkelijk praten, jij hebt nooit kinderen gekregen.’

Geen kinderen, da’s Moekes stil verzwegen leed en zachtjes gaat ze erop in: ‘Omdat de ware jakob nooit is komen opdagen. Persen!’

Moeke krijgt angstige vermoedens. Ze heeft in het dorp veel kinderen gehaald, maar zo’n zware bevalling heeft ze nimmer meege-maakt.

Buiten komt de zon op in het oosten en kleurt de hemel met een klare brand die rood kleurt door het kleine venster van het achter-huis, waar een jonge vrouw kreunend achter-over in de kussens ligt. En opnieuw nemen de

weeën af. Moekes zorg neemt toe. Tien uur ligt Iet Bartels al in de arbeid, en nog is het kind er niet.

Ze poetst haar brillenglazen schoon, buigt zich over de jonge vrouw heen en controleert: ruim tien centimeter ontsluiting. Het kind had er al moeten zijn. Er is iets mis, hier moet een dokter bij. Ze klopt Iet bemoedigend op de hand en zegt: 'Ik ben zo terug, kind, even de dokter halen.'

Even later komt ze met de arts weerom. Hij overziet in een oogopslag de gehele situatie: een jonge vrouw op een kermisbed, die naar hem prevelt: 'As-je-blijft, help me, dokter.'

En Moeke voegt eraan toe: 'Het is d'r eerste, ze ligt al van gisteravond, daarom heb ik u gehaald, ik durf het niet langer aan.'

Een vriendelijk knikje. 'Daar heeft u goed aan gedaan. Waar kan ik mijn handen wassen?' Hij heeft vertrouwen in de vrouw, die in de hele omgeving bekendstaat als een eerste-klas vroedvrouw, maar deze klus is haar te zwaar. Het lijkt hem een stuitligging, het moet gekeerd worden en dan gehaald. Snel verricht hij een onderzoek. Net wat hij dacht, en volgens hem heeft het al een ietsje te lang geduurd. Dan, geassisteerd door Moeke, richt

hij zich met al zijn vakkennis op Iet. Een hartverscheurende kreet, als de dokter het kind uit haar vandaan trekt, en een iel kreetje als van een jong verschrikt geitje, dat overgaat in het schreien van een nieuw leven dat begint te ademen.

Moeke neemt het kind van de dokter over en zegt: 'Een flinke zoon, meid, je hebt eer van je werk.' Ze legt het kind in de weegschaal en zegt vol verwondering: 'Tien pond, schoon aan de haak. Geen wonder, meid, dat je er zo'n "houw" an had.'

'Een bokser in de dop,' vult de dokter lachend aan, en met een blik op de kalender: 'Verhip, het is zeven april, eerste paasdag, het feest van de opstanding,' en tot Iet: 'Vertel 's, wat voor naam krijgt die kleine?'

'Atze,' is het antwoord. 'Atze Bartels.'

'Dat wordt sneeuw,' broemt Atze Bartels, met een blik op de dichte grijze hemel. Hij staat even stil, loopt dan in gedachten verzonken over zijn erf, dat grenst aan het halve bunder-tje grasland, dat hij voor een redelijke prijs van Piet Braaf heeft gekocht. Piet Braaf, zijn naaste buurman, die na een leven van hard werken nu toe is aan een rustig bestaan. Daar-

om gaf de verkoopovereenkomst tussen hen geen enkel probleem of conflict, en waren koper en bieder het volmaakt met elkaar eens. Sindsdien hoeft Piet niet meer op een paar centjes te kijken en woont hij in het bejaardentehuis, waar hij sinds kort met meer dan gewone belangstelling naar de weduwe Aaltje Zwiers kijkt, een pittig vrouwmens, die ook een aardig centje heeft geërfd van wijlen haar man.

Op bezoek bij Piet zat Atze het tafereeltje tussen die twee eens aan te kijken en zei verwonderd: ‘Man, man, jullie lijken wel een stel tortelduiven.’

Aaltje lachte wat verlegen, deed een greep naar haar tas. Piet snoot zijn neus en zei met een blik op de weduwe Zwiers: ‘Het is te accepteren of niet.’

En zij, geagiteerd, met een blos op haar ronde koontjes: ‘Hoor daar, hoe ouwer, hoe gekker.’

Hij, met een blik op de beide oudjes, vroeg zich af: wat moet ik ervan denken? Een spelletje voor de een, een plagerijtje voor de ander? Lachend nam hij afscheid en dacht: de tijd zal het leren. Trouwens, wanneer zou hij zijn gezicht eens tegen een blozende vrou-

wenwang duwen?

Na de onverwachte dood van zijn moeder kwam hij alleen te staan, een kind van vijf jaar zonder een dak boven zijn hoofd en de vader onbekend. De burgemeester zelf bemoeide zich met het 'uiterst droevige' geval, want de voor Atze onbekende familieleden stonden niet te trappelen om het kind van de schande bij zich in huis te nemen. Toen, als door een wonder, kwam plots een verre achternicht van zijn moeder opduiken. Een lange, magere gestalte in het zwart gekleed, op het grijze haar een velours hoedje, met aan de zijkant een groen veertje dat trillend bewoog bij iedere beweging. Maar het meest opvallend was haar lange, scherpe, iets gebogen neus, en Atze dacht bij zichzelf: juffrouw pikneus. Ze stelde zich aan de 'burry' voor als een verre nazaat van Iet Bartels, ze was op de hoogte van de hele geschiedenis en wilde zich over het kind ontfermen.

De burgemeester, spelend met zijn horlogeketting, scheen diep na te denken, en kwam daarbij tot de conclusie: 'De opvoeding van een jong kind eist inzicht en soms opoffering. Kunt u dat wel opbrengen?'

Die woorden maakten geen enkele indruk